

Den virtuelle utfordring og fagforeningers svar

Lektor Christian Koch
Institut for Planlægning, Danmarks Tekniske Universitet, DTU, bygning 115.
DK 2800 Lyngby
E-mail: ck@ifa.dtu.dk,

Selvom meget af managementretorikken om virtuelle organisationer påstår det, så er virtuelle organisationers introduktion ikke automatisk udtryk for dyb tillid og samarbejde imellem ledelses- og medarbejdergrupper eller at der udvikles sådanne forhold. Dette bidrag diskuterer hvilken karakter den virtuelle udfordring har og fremlægger og diskuterer nogle faglige organisationers svar.

1. Introduktion

Dette bidrags kontekst er produktionsvirksomheder som eksempel på en udvikling henimod virtuelle organisationer og de udfordringer det stiller til de faglige organisationer. Produktion er i stigende grad blevet et spørgsmål om at organisere geografisk spredte enheder og få dem til at samarbejde også i den enkelte daglige arbejdsrutine for den enkelte medarbejder. Dermed er også produktion ved at blive til virtuelle organisationer. Informationsteknologien spiller en helt central rolle i denne udvikling. Systemerne bruges til at muliggøre integrerede arbejdsprocesser indenfor og udenfor den traditionelle enkeltorganisation.

Denne udvikling sætter traditionelle deltagelses- og indflydelsesstrategier under pres. Bidraget gør status på den skandinaviske strategi faglig ressourceopbygning og undersøger hvordan denne strategi kan udvikles til at svare på den virtuelle udfordring. Det er nu mere end nogensinde nødvendigt at bryde med Aenkeltvirksomheden@ som den enhed, der søges indflydelse på. Der skal desuden langt mere eksplicit arbejdes med de faglige organisationer som en politisk arena hvor ressourcerne til de faglige aktiviteter om teknologi og arbejdsvilkår skal samles i konkurrence med andre politikområder.

Bidragets kontekst trækker på danske, svenske og tyske faglige organisationers svar og elementer til svar på virtualisering og IT-udvikling (Koch 1999, 2000). Dog er danske cases fra produktionsvirksomheder, hvor tillidsfolkene har arbejdet aktivt med IT-forandringer centrale. Disse tillidsfolks erfaringer peger på alliancers nødvendighed, ikke bare med andre grupper af ansatte, men også med dele af ledelsen og eksterne aktører. Erfaringerne peger imidlertid også på vanskeligheden med at etablere disse alliancer. Eksemplet præsenteret her er Svensk LO-s arbejde med IT.

2. Behov for nye faglige svar

Konturerne af faglige svar på teknologiudvikling har et tidligere fokuspunkt i faglig ressourceopbygning-s aktiviteterne i 70'erne og 80'erne. Firsernes teknologidebat i faglig regi og hos de medarbejdende forskere, påpegede at skulle man lokalt have samlet indflydelse på teknologi, så var det den (centrale) faglige organisations aktive medvirken og systematiske understøttelse, der var afgørende, hvis man skulle have chance for at opnå resultater. Sammenfattet i konceptet "faglig ressourceopbygning" eller "collective resource approach". Selvom konceptet aldrig blev internt konsistent, men fremmet i forskellige versioner, så kan man kort opridse konceptet således: De ansatte igangsætter selvstændige aktiviteter på

arbejdspladsniveau i forbindelse med teknologi-implementering. Der udøves parallel virksomhedsledelse i erkendelse af at deltagelse i ledelsesdominerede sammenhænge ikke fungerer. De ansatte samarbejder med alternative eksperter, der skal hjælpe med at udvikle viden. Den centrale fagforening igangsætter støttende aktiviteter for arbejdspladsniveauet, og den indgår i alliancer med staten for at sikre lovrammer og projektbevillinger. Det er en central tankegang at den faglige ressourceopbygning kan og skal opveje de ansattes ressource deficit. I de tidlige projekter i halvfjerserne og firserne er strategien at de alternative eksperter skal "hælde viden på", for at forsøge at genoprette ressourcebalancen, mens det senere forstås via et bredere ressourcebegreb, der også indtænker de ansatte som subjekter, der skal håndtere dilemmaer mellem forskellige hensyn m.m. Der er i Sandbergs forståelse tale om en "multilevel" strategi, der dog i de fleste tilfælde begrænser sig til to niveauer: arbejdspladsen og fagforeningen. Hverken regionale eller brancheorienterede fora eller for den sags skyld det nationale eller overnationale niveau er medtænkt i det typiske faglige ressourceopbygnings koncept.

En række projekter og arbejdspladsaktiviteter, der i bred forstand falder ind under konceptets ideer, gennemførtes i halvfjerserne og firserne parallelt med den mere samarbejdsorienterede teknologiaftalediskussion. Selvom erkendelsen om de nødvendige elementer i kollektiv teknologindflydelse i sig selv måske ikke smuldrede, så smuldrede de tilhørende aktiviteter i senfirserne. De fleste opsamlinger på strategien er skrevet af forskere som samarbejdede med faglige organisationer i perioden og som så efterfølgende reflekterer over hvorfor strategien fik så lille udbredelse. Mere sjældne er opsamlinger af erfaringer fra faglig side. Herfra peges der på skuffende resultater af nogle af de gennemførte forsøg: Teknisk Landsforbunds relativt ambitiøse program "Pandora" med en lang række centrale og formidlede udviklingsaktiviteter, fik forholdsvis lille indflydelse på aktivisternes i TLs forståelse af spørgsmålene. Forbundets politikere udviklede en ambivalens overfor "forskning" som ansås for tungt og med tvivlsom effekt. LO-s ambitiøse "fagbevægelsens center for informationsteknologi" løb sig blandt andet stavere i livet på konkrete teknologiudviklings projekter. Begge eksempler trykkede på nogle "klassiske" ambivalenser i samarbejdet mellem akademikere og arbejdere. Hertil kommer at markante faglige organisationer hentede deciderede nederlag på deres forsøg på indflydelse på teknologien, bryggeriarbejderne og typograferne er de centrale eksempler på dette. Teknologiaftalerne virkede ikke; aftalevejen kunne ikke håndtere eller dæmme op for teknikernes projekter, aftalerne blev en sovepude. Den implicite forståelse af tilstedeværelsen af "ildsjæle" og/eller et handlende kollektiv, der ønsker at udvikle sit eget perspektiv er i praksis uhyre sjælden og også vanskelig at udvikle. Hertil kommer at den altdominerende opfattelse blandt medlemmer og tillidsfolk er, at man har fælles interesser med ledelsen. Man ønsker, at satse på samarbejdet uanset asymmetrien. LO-niveauerne og i mindre grad forbundene byggede fra omkring 1990 deres faglige strategi op omkring konceptet det udviklende arbejde.. Konceptet i den danske udformning fokuserer på arbejdsorganisatoriske og uddannelsesmæssige muligheder bla. realiseret via personalepolitik, personlig udvikling, udvikling af ledelsesroller og via uddannelse. Teknologi negligeres indenfor rammerne af DUA-strategien, angiveligt fordi den opfattes som en anledning og ikke et politikfelt i sig selv. Teknologitaktiviteterne defineres derfor som et andet politikområde, med andre aktører, andre aktiviteter og et andet politisk program (hovedsageligt set som en anledning til uddannelse). Endelig har den socialdemokratiske ledede regering i midten og slutningen af halvfemserne igangsat en række forskningsprogrammer om informationsteknologi som de faglige organisationer deltager i, uden at de direkte kan benyttes til at udvikle et selvstændigt fagligt perspektiv på teknologi. Summa summarum for de danske faglige organisationer set som generaliseret helhed er at indflydelse på IT på arbejdspladsniveau med det formål at ændre på teknologien er et nedprioriteret emne, mens fokus mere er på uddannelse til brug af teknologien og afbødning af konsekvenser blandt andet for arbejdsmiljøet. Dette står i kontrast til informationsteknologiens potentialer ift. arbejdets udvikling.

1. Svensk LO-s svar på IT-utfordringen

Svensk LO-s aktiviteter på edb og IT nåede et bundpunkt i 1990 efterfulgt af fem års dødvande med fokus på blandt det udviklende arbejde. I 1996 startedes et IT-projekt, der har karakter af et forsøg på at lægge en samlet strategi for IT-området. I 1997 oprettede LO desuden et IT-udvalg med medlemmer fra forbundene. IT projektet blev startet i marts 1996 som en reaktion på et regeringsforslag som efter LO-s vurdering byggede for meget på at markedskræfterne skulle udvikle informationsområdet. Den svenske regering lyttede her til IT-branchens forslag om afregulering. LO selv mente at

”Samhället måste ha et mål för utvecklingen av informationssamhället och styra det i folkflertal-lats intressen””Alla som påverkas av utvecklingen måste få vara med om att forma den!”

Det er med dog ikke IT-udviklingen i sig selv, der er eneste begrundelse for LO-s initiativ. De traditionelle alliancepartnere stat og arbejdsgivere svigter også delvist og gør det mere oplagt at tage selvstændige initiativer. Rapporten fra IT-projektet kom i 1997. Heri er nærer LO ingen tvivl om IT-s afgørende rolle for medlemmerne i fremtiden. Rapporten forstår medlemmerne som havende interesse i IT både i arbejdsliv og i familierne. Den peger på mindst fire politik områder i relation til IT. Den forholder sig relativt optimistisk til mulighederne i IT, men fastholder samtidig at der er trusler, der skal imødekommes og gamle erfaringer med teknologiformning, der ikke skal glemmes, med henvisninger til firsernes debat om teknologi. De fire politikområder, der bruges mest plads på er

- X samfund (under slagordene nye boghylder, mødesteder, vinduer og klasselokaler)
- X uddannelse (grund- og videreuddannelse og for svage grupper)
- X Intern faglig brug af IT (samme slagord som under samfund)
- X IT på jobbet (i arbejdslivet)

LO svar er et stykke integreret intern og extern IT-politik, der ikke *det nye svar*, men der er elementer til det. LO-centralt har formuleret en samlet IT-politik og bedriver en række aktiviteter i forlængelse heraf. Den interne IT-brug og adgangen til PCere og internet, kan i forhold til teknologiformning på arbejdspladserne opfattes som støttende aktiviteter, der sikrer at LO-medlemmerne på en ny måde vil kunne formulere teknologiaktiviteter. PC-adgangen vil kunne sammenknytte medlemmer der arbejder sammen i virtuelle organisationer, men som ikke har mulighed for at mødes. LO indsamler centralt erfaringer med IT på arbejdspladsplan med et fokus på de markedsdominerende standard/ rammesystemer som SAP R/3.

Markedskoncentrationen indebærer at man på centralt niveau kan ramme 80-90% af medlemmerne ved at opbygge viden om under 10 standard/rammesystemer. Denne centrale vidensopbygning muliggøres af, at der findes dominante teknologier, der berører store medlemsgrupper. Der vil blive opsamlet erfaring med systemernes indvirkning på arbejdsorganisation og jobs. LO forsøger bevidst at formulere og medskabe nye interessefællesskaber, skabe social bevægelse ved at lade sig inspirere af forbrugerorganisationer, hvor medlemmerne anskues som forbrugere af blandt andet standardrammesystemerne. Parallelt hermed udvikles den interne brug af IT til at sammenknytte medlemmerne på nye måder. LO egne undersøgelser viser, at der er relativt mange kernefamilier boende i små byer, der anvender LO-s PC tilbud (LO1999) . Dermed sandsynliggøres det at PC-nettet bliver et supplerende alternativ til andre former for faglig aktivitet. . LO-s strategi for at sikre bred adgang til PC-ere og internet synes altså at fungere. Hvis strategien skal blive sammenhængende med arbejdslivs-området skal der dog i fremtiden udbygges mere internetaktivitet i LO-s arbejdslivsprojekt. Samlet indeholder LOs strategi en række elementer til de faglige svar på informationsteknologiernes udvikling og de ledsagende udviklinger i arbejdet. Kimen til svaret på opsplittningen af medlemmerne i nye organisationsformer, der umuliggør dele af den klassiske faglige aktivitet, er

sammenknytningen af medlemmerne i et alternativt netværk hos deres faglige organisationer (lejePCen m.m.). IT-i arbejdslivet- projektet forsøger at tage den handske op som dannelsen af nye dominante teknologier, standard-ramme systemerne er. Projekterne at går på tværs af forbundene og medvirker dermed til den nødvendige koordinering af forskellige lidt spredte faglige kræfter som i særlig grad sættes på dagsordenen af IT og virtualiseringen.

2. Konklusion

Det svenske eksempel sammenholdt med tysk fagbevægelses erfaringer med især rammesystemet SAP R/3 viser at virtualisering og informationsteknologi sætter de faglige organisationer under betydeligt pres. det er derfor mere end tænkeligt at de aktuelle aktiviteter i dansk, svensk og tysk fagbevægelse allerbedst kan føre til en genskabelse af en vis rolle for faglige organisationer i teknologiudviklingen. En samarbejds politik, hvor teknologi ses som uddannelsesledning alene er den dominerende faglige strategi. Det er derfor tænkeligt at det vigtigste resultat af faglige aktiviteter med virtualisering og informationsteknologi vil være en genskabelse af de faglige organisationers position og en genskabelse af den aktive teknologipolitik som undtagelsen. At se faglige organisationer i egentlig bred offensiv i forhold til teknologi er næppe en tænkelig udvikling.

5. Referencer

Koch C., 1999 : Informationsteknologi, arbejdsliv og faglige organisationer: en global udfordring og et svensk svar. Tidsskrift for arbejdsliv. 1 årgang nr. 3 1999. pp 7-29. Eneforfatter (22 s). ISSN: 13991442.

Koch C., 2000: Collective Influence on Information Technology in Virtual Organisations- Emancipatory Management of Technology. Forthcoming special issue of Technology Analysis and Strategic Management Vol 12 no 5. edited by Richard Hull, Andrew Webster and Oswald Jones.

